

پژوهشنامه‌ی علوم انسانی و اجتماعی

«ویژه‌نامه‌ی پژوهش‌های اجتماعی»

نیمه دوم سال ۱۳۸۷

عوامل اجتماعی مؤثر بر بزه‌کاری نوجوانان در رشت

حمیدرضا جلائی‌پور*

مجید حسینی‌نثار**

چکیده

بزه‌کاری نوجوانان با آثار منفی روانی، اقتصادی و اجتماعی، یکی از مسایل اجتماعی مهم ایران است. زیرا جامعه‌ی ایران از نظر ساختار جمعیتی، کشوری با جمعیت نوجوان و جوان است. هدف این مقاله جستجوی علل بزه‌کاری نوجوانان (در ابعاد دزدی، تخریب و خشونت) در کل جامعه‌ی ایران نیست؛ بلکه تمرکز آن بر شهر رشت است تا با انجام چنین مطالعاتی در شهرهای بزرگ دیگر، زمینه برای اظهار نظر درباره‌ی جامعه‌ی ایران فراهم شود. در این بررسی از چهار چوب نظری ترکیبی، متشکل از عناصری از نظریه‌های پیوند اجتماعی، خویش‌تنداری و فعالیت‌های روزمره، استفاده شده است. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که نوجوانانی که خویش‌تنداری ضعیفی دارند، پیوند اجتماعی آن‌ها نیز ضعیف است و بزه‌کاری بیشتری را مرتکب می‌شوند.

واژه‌های کلیدی: بزه‌کاری نوجوانان، جرم، انحراف، پیوند اجتماعی، خویش‌تنداری پایین، تعهد، اعتقاد، مشغولیت و دلبستگی

---

*نویسنده مسئول - عضو هیأت علمی گروه جامعه‌شناسی دانشگاه تهران.

h_jalaeipour@hotmail.com

**کارشناس ارشد پژوهش اجتماعی از دانشگاه تهران.

[Hosseini302003 @ Yahoo.co.uk](mailto:Hosseini302003@Yahoo.co.uk)

مقدمه

بزه‌کاری نوجوانان به عنوان یک رفتار غیرمعمول از اشکال انحرافات اجتماعی است و گسترش آن حیات اجتماعی را به خطر می‌اندازد. به همین دلیل توجه محققان (جامعه‌شناس، جرم‌شناس و روان‌شناس) را به خود جلب کرده است. در این بحث دو سؤال مطرح است: نوجوان چه کسی است؟ و بزه‌کار کیست؟ در پاسخ به سؤال اول عمدتاً از معیار سن استفاده می‌شود. در اغلب کشورها قوانینی که به بزه‌کاری نوجوانان مربوط می‌شود، یک محدوده‌ی سنی را مشخص می‌کنند. در ایالت متحده‌ی امریکا این محدوده‌ی سنی از یک ایالت تا ایالت دیگر متفاوت است و در اروپا نیز این تفاوت دیده می‌شود. به طور مثال معیار تشخیص نوجوان در بلژیک شانزده سال و در سوئد ۲۱ سال است. در آسیا نیز از پانزده سال در برخی کشورها مثل سریلانکا، لبنان، هندوستان تا بیست سال متغیر است (دانشنامه‌ی آمریکا، ج ۱۶: ۲۶۹). پاسخ به سؤال دوم مشکل‌تر است. واژه‌ی بزه‌کاری^۱ از ابهام بیشتری برخوردار است. کلمه‌ی لاتینی^۲ به معنای فراموشی و غفلت گرفته شده است که موارد وسیعی را در برمی‌گیرد. اما در اصطلاح جامعه‌شناسی به این معنا است که معیارهای پذیرفته شده‌ی رفتاری در یک جامعه‌ی مشخص از سوی عده‌ای از نوجوانان مورد غفلت قرار می‌گیرد. در این مقاله رفتارهای نابهنجار و ضداخلاقی نوجوانان دوازده تا هجده ساله‌ی شهر رشت به خصوص رفتارهایی مثل دزدی، تخریب و خشونت علیه دیگران مورد بررسی قرار گرفته است.^۱

بزه‌کاری نوجوانان با تأثیرات منفی خود، از دو جهت، از مسایل اجتماعی مهم جامعه‌ی ایران محسوب می‌شود. نخست این که چون نوجوانان در سن بلوغ و جامعه‌پذیری هستند و امکان اصلاح و تربیت آن‌ها وجود دارد. در ایران آمار و ارقام معتبری در مورد بزه‌کاری وجود ندارد؛ اما آمارهای موجود رشد فراینده‌ی آن را در سال‌های اخیر نشان می‌دهد. گزارش سازمان زندان‌های ایران نشان می‌دهد تعداد افراد زیر هجده ساله‌ای که در خرداد ماه سال‌های ۷۶، ۷۷ و ۷۸ دستگیر شده‌اند و به زندان یا کانون‌های اصلاح و تربیت تحویل شده‌اند به این ترتیب هستند: در خرداد سال ۷۶ جمعاً تعداد ۳۷۲۲ نفر زیر هجده سال دستگیر شدند که درصدی از آنان دختر بودند.

---

1. Delinquency
2. Delinquere

در سال ۷۷، افراد دستگیر شده‌ی زیر هجده سال ۳۸۹۴ نفر بودند و در سال ۱۳۷۸ این رقم ۲۵۲۱ نفر بوده است. (دادگستر، ش ۲: ۹) دوم این که جامعه‌ی ایران از نظر ساختار جمعیتی، کشوری با جمعیت جوان است. جمعیت نوجوان دوازده تا هجده ساله طبق ارقام سرشماری سال ۷۵ چیزی حدود دوازده میلیون نفر یعنی حدود بیست درصد کل جمعیت را شامل می‌شود. برآورد جمعیت دوازده تا هجده ساله‌ی استان گیلان در سال ۱۳۸۳ نیز رقم ۳۵۸۹۶۰ نفر را نشان می‌دهد. (برآورد جمعیت استان گیلان تا سال ۱۴۰۰، معاونت آمار سازمان مدیریت استان) جمعیت کل استان نیز در این سال ۲۴۹۲۳۲۵ نفر است. (سالنامه‌ی آماری استان گیلان، ۱۳۸۳) بر اساس این برآوردها جمعیت نوجوان دوازده تا هجده ساله، چهارده درصد از جمعیت کل استان را در سال ۸۳ تشکیل می‌دهد.

بزه کاری در میان این جمعیت نه فقط موجب نگرانی مسؤولان بلکه باعث نگرانی اغلب خانواده‌هاست. به عنوان نمونه در جریان مطالعه‌ی بزه کاری نوجوانان در شهر رشت با ابراز نگرانی والدین از وضعیت فرزندان نوجوانان در گفت‌گوهی عمومی، مراکز مشاوره‌ی خانواده و مشاهده‌ی موارد فراوان بزه کاری نوجوانان در کوچه و خیابان‌های رشت و اغلب در مسیر مدرسه‌ی دانش‌آموزان (مثل به صدا درآوردن زنگ منازل، دزدگیری ماشین‌ها، شکستن شیشه‌ها، کتک کاری، فحاشی، تخریب وسایل نقلیه عمومی) رو به رو بودیم. لذا می‌توان با آنتونی گیدنز همراه شد که مطالعات بزه کاری را یکی از جذاب‌ترین وظایف جامعه‌شناسی می‌داند (گیدنز، ۱۳۷۴: ۱۳۰).

چهار چوب نظری

مسأله‌ی بزه کاری نوجوانان از دیدگاه‌های مختلف جامعه‌شناسی مثل ساختارگرایی، فرآیند اجتماعی و تضاد مورد بررسی قرار گرفته است. هر یک از این دیدگاه‌ها عوامل خاصی را باعث گسترش بزه کاری می‌دانند، در این تحقیق (به شرحی که خواهد آمد) برای تبیین بزه کاری نوجوانان در شهر رشت از دیدگاه تلفیقی استفاده می‌شود. از دیدگاه ساختارگرایی، نیروهای اقتصادی و اجتماعی، ساکنان مناطق پایین اجتماعی را به انجام الگوهای رفتاری مجرمانه سوق می‌دهد. بی‌نظمی اجتماعی در مناطق پایین شهری و فقیرنشین و باندهای نوجوانان که نظارتی بر آن‌ها صورت نمی‌گیرد؛ از مهم‌ترین مشکلات اجتماعی‌اند. بسیاری از نظریه‌پردازان ساختار اجتماعی بر رفتارهای نسبتاً خشن کودکان

تاکید دارند. آن‌ها تاکید می‌کنند که نیروهای اجتماعی، بیشتر بر افراد نوجوان تأثیر می‌کند و این تأثیر در سراسر زندگی ادامه دارد. ساختارگرایان می‌گویند مردمی که در شرایط اجتماعی نامتعادل زندگی می‌کنند، تمایل به رفتارهای مشابهی دارند و چون میزان جرم در مناطق پایین شهری نسبت به مناطق متوسط بیشتر است، باید بر رفتار تأثیر داشته باشد. (سیگل، ۲۰۰۱: ۱۹۲)^۲

نظریه‌های فرآیند اجتماعی^۱ بزه‌کاری را بر اساس طبقه‌ی اجتماعی تبیین نمی‌کنند بلکه بزه‌کاری را تابعی از جامعه‌پذیری افراد می‌دانند. این نظریه‌ها به تعامل افراد با سازمان‌های مختلف، نهادها و فرآیندهای اجتماعی توجه می‌کنند.^۳ بسیاری از افراد تحت تأثیر روابط خانوادگی، روابط با همالان^۲، تجارب تحصیلی و تعامل با اشخاص مختلف مثل معلم، افسر پلیس و کارفرمایان هستند. اگر این روابط مثبت و حمایتی باشد فرد می‌تواند نقش‌های خود را در جامعه به خوبی ایفا کند؛ اما اگر این روابط مخرب باشد، دسترسی به موفقیت‌های مورد نظر امکان‌پذیر نیست و راه‌حل‌های بزه‌کارانه جایگزین‌های عملی می‌شوند. نظریه‌های فرآیند اجتماعی در یک مفهوم اساسی مشترکند: همه‌ی افراد بدون توجه به نژاد، طبقه یا جنس‌شان، استعداد بزه‌کار یا مجرم شدن دارند. هرچند اعضای طبقه‌ی پایین ممکن است فشارهای بیشتری از جانب فقر، نژادپرستی، مدارس نامطلوب و زندگی گسیخته‌ی خانوادگی متحمل شوند، این فشارها می‌تواند از طریق روابط مثبت با همالان، حمایت خانوادگی و موفقیت‌های تحصیلی خنثی شود. برعکس حتی اکثر اعضای ثروتمند جامعه ممکن است به رفتارهای ضد اجتماعی روی بیاورند، به شرطی که تجارب زندگی‌شان غیر قابل تحمل یا مخرب باشد. (همان: ۲۲۴)

نظریه‌های تضاد^۳ بر این باورند که ساختار اساسی اقتصادی و اجتماعی جامعه، رفتار افراد را شکل می‌دهد نه فرآیندهای جامعه‌پذیری یا گروه همالان و الگوهای خرده فرهنگی. تضادگراها تلاش‌شان این است که جرم را در درون بافت‌های اقتصادی و اجتماعی توضیح دهند و ارتباط بین طبقه‌ی اجتماعی، جرم و کنترل اجتماعی را بیان کنند. نظریه‌های تضاد به جرم به عنوان پیامد مبارزه‌ی اجتماعی نگاه می‌کنند و

1- Social Process Theories

2- Peer

3- Conflict Theories

مدعی‌اند که توزیع متفاوت قدرت در جوامع متکثر موجب می‌شود که برخی از گروه‌هایی که از سهم کافی از قدرت برخوردارند، بتوانند قوانین و مقرراتی را به نفع خودشان و به ضرر گروه‌های رقیب تصویب کنند (رید، ۲۰۰۰ : ۱۴۱-۱۴۲)؛ در چنین بستری بزه‌کاری شکل می‌گیرد.

از دیدگاه تلفیقی^۱ نظریه‌های تک عاملی نظیر ساختار اجتماعی و فرآیند اجتماعی نمی‌توانند تبیین کاملی از جرم ارائه کنند^۲؛ چون جرم مفهوم پیچیده‌ای است و در برگیرنده‌ی برداشت مجرم، قربانی، افراد و عاملان کنترل اجتماعی است. نظریه‌ی عمومی جرم^۳ یکی از نظریات مسلط تلفیقی است. این نظریه که توسط تراویس هیرشی و میشل گات فردسون^۳ در سال ۱۹۹۰ در تعدیل و بازسازی نظریه‌ی کنترل اجتماعی هیرشی مطرح شد، مفاهیم نظریه‌ی کنترل را با دیدگاه‌های زیست اجتماعی، روان‌شناختی و فعالیت‌های روزمره و نظریه‌های انتخاب عقلانی ترکیب می‌کند. آن‌ها نظریه‌های سنتی جرم را رد می‌کنند. از این دیدگاه جرم امری منطقی، عقلانی، و پیش‌بینی‌پذیر است. افراد زمانی مرتکب جرم می‌شوند که این امر پاداش دهنده باشد و تهدید برای مجازات می‌تواند جلوی جرم را بگیرد. اگر هدف‌های مورد نظر فرد مراقبت شوند (یعنی خطر جرم بیشتر باشد) میزان جرم کاهش می‌یابد. (های، ۲۰۰۱ : ۲۰۶-۲۰۹) «گات فردسون و هیرشی در پاسخ به این سؤال که چرا مردم مرتکب جرم می‌شوند، می‌گویند: پاسخ ساده است، زیرا جرم و فعالیت‌های مشابه ارضاکنده هستند.» (پرات و کالن، ۲۰۰۰ : ۹۳۱)

از نظر گات فردسون و هیرشی تمایل به ارتکاب جرم بستگی به سطح «خویشتنداری»^۴ دارد. مفهوم اصلی این دیدگاه «خویشتنداری پایین»^۵ است. اشخاصی که خویشتنداری پایین دارند، ویژگی‌های متفاوتی دارند. اول این‌ها که آن‌ها به دنبال خشنودی فوری با یک نگرش اینجا و اکنونی هستند. در مقایسه، خویشتنداری بالا با

1- Integrated

2- General Theory of Crime

3- Travis Hirschi and Michael Gottfredson

4-Self-Control

5-Low Self-Control

توانایی به تعویق انداختن خشنودی همراه است. دوم این که، افرادی که خویشتنداری پایین دارند از شیوه‌های آسان یا ساده برای برآوردن خواسته‌های‌شان استفاده می‌کنند. جرم، پول بدون زحمت و ارضای جنسی سریع و بدون مقدمه (عشق‌بازی) را برایشان فراهم می‌کند. سوم این که آن‌ها نیازهای‌شان را با ارتکاب به جرم که با خطرپذیری، چالاکي، هیجان و فریب‌کاری همراه است، برطرف می‌کنند. در مقایسه اشخاصی که خویشتنداری بالا دارند به احتیاط، اندیشیدن و استدلال گرایش دارند. چهارم آن که اشخاصی که خویشتنداری پایین دارند پایداری کمی در زندگی‌شان دارند. به علت جرایم، پایداری در کار یا حرفه، دوستی‌ها یا زندگی خانوادگی ندارند. برای انجام جرم نیاز به توانایی و برنامه‌ریزی بلند مدت که نیاز به صبر و حوصله داشته باشد، نیست. بنابراین اشخاصی که خویشتنداری پایین دارند، به دنبال کسب مهارت‌های فکری و عملی نیستند. پنجم این که اشخاصی که خویشتنداری پایین دارند خود محور^۱، بی تفاوت و بدون حساسیت به رنج و نیازهای دیگران هستند. نهایتاً افراد با خویشتنداری پایین تحمل کمی نسبت به ناکامی دارند و گرایش دارند به پاسخ فیزیکی به شرایط دارند نه شیوه‌ی معنایی و زبانی. این افراد برای درگیری در فعالیت‌های بزه کارانه در سراسر زندگی‌شان مستعدتر از افرادی هستند که خویشتنداری بالا دارند.

خویشتنداری پایین با فرصت‌های جرم اثر متقابل دارد. زمانی که فرصت ارتکاب جرم وجود دارد، شخصی که خویشتنداری بالا دارد مستعد ارتکاب به این عمل نیست؛ اما یک شخص با خویشتنداری پایین مستعد تسلیم شدن است. فردسون و هیرشی ادعا می‌کنند که نظریه‌ی آن‌ها یک نظریه‌ی عمومی است که همه‌ی جرم‌ها را در تمام زمان‌ها تبیین می‌کند. (گات فردسون و هیرشی، ۱۹۹۰: ۹۷-۹۰ به نقل از ولد و دیگران، ۲۰۰۰: ۱۸۹-۱۹۱) آن‌ها معتقدند که جرم سبب ارضای خاطر سریع و آسان فرد کج رفتار می‌شود و کسی مرتکب جرم می‌شود که به دنبال ارضای خاطر سریع است و اهداف کوتاه مدتی در زندگی دارد و تمایل بیشتری به مصرف الکل و سیگار دارد. از نظر این دو محقق ریشه‌ی خویشتنداری ضعیف را باید در خانواده و ناکارآمدی جامعه‌پذیری فرد در دوران کودکی یافت. (گات فردسون و هیرشی، ۱۹۹۰: ۹۰-۹۷). از این دیدگاه علل اساسی خویشتنداری ضعیف در اعمال تربیت نامناسب و ناشایسته‌ی

1- Self-Centered

کودکان است. خویشتنداری ضعیف در مراحل اولیه‌ی کودکی بسط یافته و در سراسر دوران نوجوانی ثابت باقی می‌ماند (ترنر، ۲۰۰۲ : ۴۵۸) والدینی که در کنترل و مراقبت از رفتار بچه‌ها ناتوانند یا مخالف کنترل رفتارهای بچه‌ها هستند، با تشخیص رفتار انحرافی در بچه او را مجازات می‌کنند و این مجازات موجب می‌شود بچه خویشتنداری‌اش را از دست بدهد. (لانگشر، ۱۹۹۸ : ۱۰۲-۱۱۴)

چهار چوب نظری مورد استفاده‌ی تحقیق

به سه دلیل نظریه‌ی تلفیقی هیرشی و گات فردسون گرایش نظری این تحقیق را تشکیل می‌دهد. یکم این که، هیرشی در طول سه دهه نظریه‌ی خود را مورد ارزیابی تجربی و نظری قرار داده است و نهایتاً در سال ۱۹۹۰ نظریه‌ی جدیدش را با عنوان نظریه‌ی عمومی جرم مطرح کرده و مدعی است که قابلیت تبیین همه نوع جرم و بزه کاری را در تمام زمان‌ها و مکان‌ها دارد. تحقیقات او محل ارجاع تحقیقات زیادی درباره‌ی بزه کاری است. دوم آن که نظریه‌ی عمومی جرم بر نوجوانان متمرکز است و با تحقیق حاضر که بر نوجوانان رشت تمرکز دارد مناسبت دارد. بالاخره این نظریه راهنمای تحقیقات مربوط به بزه کاری نوجوانان در ایران نبوده است.

روش تحقیق

روش این تحقیق براساس رهیافت علمی^۱ و از نوع پیمایش است. «پیمایش غالباً با تعیین افرادی که نماینده و معرف گروه مورد بررسی‌اند (نمونه) و طرح سؤالاتی که باید از آن‌ها پرسیده شود، آغاز می‌شود.» (بیکر، ۱۳۷۷ : ۲۴) در تحقیق حاضر از پرسش‌نامه برای جمع آوری اطلاعات استفاده شده و اطلاعات به شیوه‌ی پیمایش خود اظهاری^۲ به دست آمده است. در این نوع مطالعه، پاسخ‌گویان به پرسش‌هایی پاسخ می‌دهند که از نوع، میزان و کیفیت مشارکت آن‌ها در شکل‌های متفاوت بزه کاری حکایت می‌کند. این نوع مطالعه در تعیین میزان شیوع بزه کاری‌های ثبت نشده و نیز تخمین شمار بزه کاران ناشناخته، معمولاً از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و عمدتاً در مورد بزه کاری‌های نوجوانان و جوانان و جمعیت‌های دانش‌آموزی به ویژه در مدارس به کار می‌رود. (ژانگ، ۲۰۰۰ : ۲۸۴-۲۸۸) محققان خارجی از جمله (هیرشی، نترلر، گیبسون

1-Scientific Approach
2-self-Reported Survey

و رایت) تحقیقات فراوانی با این روش انجام داده‌اند.

جامعه‌ی آماری تحقیق دانش‌آموزان پسر سال دوم و سوم مقطع متوسطه‌ی شهر رشت در دو ناحیه‌ی یک و دو در سال تحصیلی ۸۲-۸۳ هستند. جامعه‌ی آماری این تحقیق بعد از کم کردن دانش‌آموزان مدارس بزرگسال حدود ۱۲۳۰۰ نفر است که بیست درصد از آن‌ها در مدارس غیرانتفاعی و هشتاد درصد در مدارس دولتی هستند. **حجم نمونه‌ی** این تحقیق بر اساس مطالعات قبلی در مدارس و با توجه به وقت و بودجه‌ی تحقیق و این‌که مراجعه به افراد بیشتر توسط محقق در فرصت کوتاه موجود ممکن نبود، چهارصد نفر تعیین شد و این تعداد با ده درصد اضافه به علت سوخت احتمالی و جواب‌های ناقص دریافتی به ۴۴۰ نفر افزایش یافت که نهایتاً ۳۵ پرسشنامه‌ی ناقص از ردیف خارج شد و ۴۰۵ پرسش‌نامه کامل باقی ماند. بنابراین حجم نمونه واقعی ۴۰۵ نفر شد. زمان مراجعه به دانش‌آموزان نیز اردیبهشت ۸۳ است.

شیوه‌ی نمونه‌گیری این پژوهش از نوع نمونه‌گیری احتمالی طبقه‌بندی خوشه‌ای سه مرحله‌ای است. جامعه‌ی آماری به دو طبقه برحسب دو ناحیه‌ی آموزش و پرورش تقسیم و سپس در هر طبقه مدارس برحسب نوع مدرسه به سه طبقه‌ی مدارس متوسطه‌ی نظری، فنی و حرفه‌ای طبقه‌بندی شد. بعد از آن مدارس براساس دولتی بودن به دولتی و غیردولتی و غیرانتفاعی تقسیم شده است. در مرحله‌ی اول مدارس براساس طبقات دولتی و غیردولتی و نظری، فنی و حرفه‌ای بودن به طور تصادفی انتخاب شدند. مرحله‌ی دوم نمونه‌گیری، انتخاب تصادفی کلاس‌ها از بین مدارس منتخب و مرحله‌ی سوم نیز انتخاب دانش‌آموزان در هر کلاس به طور تصادفی بود.

بر اساس چارچوب نظری این مقاله، فرضیه‌های مورد بررسی عبارتند از: **یکم**، خویش‌تنداری رابطه‌ی معکوسی با بزه‌کاری نوجوانان دارد. **دوم**، پیوند اجتماعی رابطه‌ی معکوسی با بزه‌کاری نوجوانان دارد. **سوم**، خویش‌تنداری رابطه‌ی مستقیمی با پیوند اجتماعی دارد.

مفاهیم اصلی پژوهش نیز عبارتند از: **خویش‌تنداری^۱**، **پیوند اجتماعی^۲**،

1-Self -Control
2-Social Bond

دلبستگی^۱، تعهد^۲، مشغولیت^۳، اعتقاد^۴ و بزه کاری نوجوانان^۵ متغیر پیوند اجتماعی بر میزان ارتباط فرد با دیگران دلالت دارد که از چهار بعد برخوردار است: دلبستگی، تعهد، مشغولیت، اعتقاد. (سی یگل، ۲۰۰۱: ۲۳۸) این متغیر با نوزده گویه اندازه گیری می‌شود. متغیر دلبستگی به این معناست که فرد نسبت به دیگران حساس است. اگر فرد پیوند نزدیکی با آن‌ها داشته باشد، احتمال این‌که مطابق با انتظار آن‌ها رفتار کند و مراقب رفتارش باشد بیشتر است. دلبستگی یازده بعد قابل مشاهده دارد.

متغیر تعهد نوعی سرمایه‌گذاری است که شخص در قراردادهای جامعه دارد و میزان خطری است که او در تخلف از رفتارهای قراردادی اجتماعی احساس می‌کند (مثل از دست دادن شغل). متغیر مذکور در قالب دو گویه بررسی می‌شود: متغیر مشغولیت به درگیری زیاد در فعالیتهای مرسوم نظیر مشارکت در فعالیتهای خانه، فوق برنامه‌ی مدرسه و عضویت در باشگاه‌های ورزشی مربوط می‌شود. (همان) سه سؤال به سنجش این مفهوم اختصاص دارد. متغیر اعتقاد به این معناست که فرد هنجارهای قراردادی و قوانین جامعه را می‌پذیرد و به آن‌ها احترام می‌گذارد (همان: ۲۳۸-۲۳۹) برای سنجش اعتقاد از سه گویه استفاده شده است.

-
- 1-Attachment
  - 2-Commitment
  - 3-Involvement
  - 4-Belief
  - 5-.Juvenile Delinquency

جدول شماره‌ی یک - معرف‌های متغیر پیوند اجتماعی

متغیر	شاخص	گویه	
پیوند اجتماعی	دلبستگی به معلم	من غالباً در مورد مشکلات شخصی ام با معلم مشورت می‌کنم.	
		نظرهای معلم در مورد یک مسأله‌ی خاص برایم خیلی مهم است.	
		معلمان اغلب توانایی درک مشکلات شخصی ما را ندارند.	
	دلبستگی والدین	دلبستگی به والدین	احترام فراوانی برای والدینم قایلیم.
			مشکلاتم را با پدر و مادرم در میان می‌گذارم.
			کاملاً به والدینم اعتماد دارم.
			والدینم افراد پر توقعی هستند.
			پدر و مادرم غالباً در کارهای خصوصی ام دخالت می‌کنند.
	دلبستگی به دوستان	دلبستگی به دوستان	والدینم نمی‌توانند مرا درک کنند.
			برای ارتباط با دوستان خوبم اهمیت زیادی قایلیم.
تعهد به اهداف آینده	تعهد به اهداف آینده	نظر دوستانم برایم اهمیت دارد.	
		هدف من از درس خواندن راه یابی به دانشگاه است.	
مشغولیت	مشغولیت	تمایل چندانی به ادامه‌ی تحصیل ندارم.	
		در طول هفته چند ساعت در فعالیت‌های خانه مشارکت می‌کنید؟	
		در طول هفته در فعالیت‌های فوق برنامه مدرسه چند ساعت حضور دارید؟	
اعتقاد	اعتقاد	چند ساعت در هفته ورزش می‌کنید؟	
		احترام فراوانی برای پلیس قایل هستم.	
		هر موقع نفع خودم ایجاب کند قانون را زیر پا می‌گذارم.	

خویشانداری به میزان کنترلی که فرد در برابر فرصت‌های بزه‌کاری بر خودش دارد، گفته می‌شود. این متغیر شش بعد دارد: ریسک‌پذیری، واکنش معنایی یا غیرمعنایی، پشتکار داشتن، خود محور بودن، تابع امیال آنی بودن و عصبانیت. (گات فردسون و هیرشی، ۱۹۹۰: ۸۹) این متغیر با دوازده گویه سنجیده می‌شود. **متغیر بزه‌کاری نوجوانان** که متغیر وابسته‌ی این تحقیق است به اعمالی گفته می‌شود که منع قانونی دارد و توسط نوجوانان گروه سنی ۱۲-۱۸ سال انجام می‌شود. بزه‌کاری برای دامنه‌ی وسیعی از رفتارها شامل تهاجم به ارزش‌های قابل احترام (مثل فرار از مدرسه) تا جرایم

کوچک و گاهی بزرگ (مثل دزدی از مغازه، سرقت ماشین و...) به کار می‌رود. هشت گویه نیز بزه کاری را می‌سنجد.

جدول شماره‌ی دو- معرف‌های متغیرهای خویشنداری و بزه کاری

متغیر	شاخص	گویه
خویشنداری	عصبانیت	زود از کوره در می‌روم .
		وقتی عصبانیم نباید کسی سر به سرم بگذارد .
		عصبانی شدنم چندان دست خودم نیست .
	تابعیت از امیال آنی	بیشتر نگران این هستم که در کوتاه مدت چه اتفاقی برایم می‌افتد تا در بلند مدت .
		غالباً بدون فکر و آمادگی قبلی عمل می‌کنم .
		بیشتر چیزی را انجام می‌دهم که به طور آنی لذت بخش باشد، حتی به قیمت نرسیدن به برخی از اهداف بلند مدت .
	خود محوری	سعی می‌کنم چیزهایی را که می‌خواهم به دست آورم حتی اگر بدانم این کار سبب ایجاد مشکل برای دیگران خواهد شد.
		صرفاً به فکر خودم می‌باشم، حتی اگر این کار به ضرر دیگران تمام شود .
	ریسک پذیری	برایم هیجان و ماجراجویی از امنیت مهم تر است .
		گاهی برخی از کارها را با وجود این که می‌دانم برایم مشکل زا و دردسر ساز است، انجام می‌دهم، صرفاً به دلیل هیجانی که به من دست می‌دهد.
پشتکار	من غالباً از انجام کارهای سخت و مشکل دوری می‌کنم .	
	واکنش زبانی	در اکثر موارد با صحبت کردن مشکلاتم را حل می‌کنم و نیازی به استفاده از زور نمی‌بینم .
		دزدی
تا حالا چیزی به قیمت ۲ تا ۵۰ هزار تومان را که متعلق به خودتان نبوده، برداشته اید؟		
تا حالا چیزی به قیمت بیش از ۵۰ هزار تومان را که متعلق به خودتان نبوده، برداشته اید؟		
تا به حال پیش آمده که پول فیلم، تاکسی، استفاده از کامپیوتر و یا چیز دیگری را نپردازید؟		
تا به حال پیش آمده که با تهدید و زور از کسی پول بگیرید؟		
خشونت	چه قدر شده که یکی از اعضای خانواده را کتک زده یا مجروح کنید ؟	
	تا حالا شده که دیگران را کتک زده یا مجروح کنید ؟	
تخریب		چه قدر پیش آمده که اموال و اثاثیه‌ی دیگران را خراب کنید؟

اعتبار^۱ و پایایی^۲

اعتبار سنجش مبتنی بر اعتبار سازه‌ای^۳ است. اعتبار سازه‌ای از طریق تحلیل عاملی مورد تأیید قرار گرفته است. میزان (KMO)^۴ تحلیل عاملی متغیر خویشتنداری ۰/۷۰ است که در سطح قابل قبولی است و نشان می‌دهد که داده‌ها از قابلیت لازم برای تحلیل عاملی برخوردارند. میزان معناداری آزمون بارتلت^۵ نیز ۰/۰۰۱ است که نشان از برازش تحلیل عاملی دارد؛ یعنی متغیرهای مشاهده شده می‌توانند عامل مورد نظر را به خوبی بسنجند و قابل تعمیم هستند.

جدول شماره‌ی سه - ماتریس چرخش یافته‌ی اجزای خویشتنداری

عامل‌ها						متغیرهای مشاهده شده	رتبه
۶	۵	۴	۳	۲	۱		
زبانی	پشتکار	ریسک‌پذیری	آنی بودن	خودمحوری	عصبانیت		
				۰/۸۸		به دست آوردن همه چیز	۱
				۰/۹۰		به فکر خود بودن	۲
					۰/۷۴	از کوره در رفتن	۳
					۰/۷۹	سر به سر گذاشتن	۴
					۰/۸۱	عصبانی شدن	۵
			۷۸/۰			نگران کوتاه مدت	۶
			۶۷/۰			بدون فکر	۷
			۰/۶۲			لذت آنی	۸
		۰/۸۴				ماجرای جویی	۹
		۰/۸۴				هیجان	۱۰
	۰/۹۲					دوری از کارهای سخت	۱۱
۰/۹۳						زبانی	۱۲

1-Validity

2-Reliability

3-Construct Validity

4-kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling

5-Bartlett's test of sphericity

مقدار KMO متغیر پیوند اجتماعی ۰/۷۱ است که نشان می‌دهد داده‌ها از قابلیت لازم برای تحلیل برخوردارند. آزمون بارتلت نیز معناداری را در سطح ۰/۰۱ نشان می‌دهد. یعنی تحلیل عاملی از برازش لازم برخوردار است.

جدول شماره‌ی چهار - ماتریس چرخش یافته‌ی اجزای پیوند اجتماعی

ردیف	متغیرهای مشاهده شده	عواملها					
		دلبستگی به معلم	ارتباط با والدین	اعتقاد	ارزیابی از والدین	تعهد	دلبستگی به دوستان
۱	مشورت با معلم	۰/۶۵					
۲	نظر معلم	۰/۶۷					
۳	عدم درک معلم	۰/۶۴					
۴	احترام به والدین		۰/۷۲				
۵	صحبت با والدین		۰/۶۳				
۶	اعتماد به والدین		۰/۶۵				
۷	پرتوقعی والدین			۰/۶۵			
۸	دخالت والدین			۰/۷۵			
۹	عدم درک والدین			۰/۶۱			
۱۰	ارتباط با دوستان					۰/۸۲	
۱۱	نظر دوستان					۰/۷۵	
۱۲	احترام به پلیس			۰/۵۳			
۱۳	کارهای نادرست			۰/۸۳			
۱۴	عدم رعایت قانون			۰/۸۳			
۱۵	راه‌یابی به دانشگاه					۰/۸۱	
۱۶	ادامه‌ی تحصیل					۰/۷۲	
۱۷	مشارکت در فعالیتهای خانه						۰/۷۳
۱۸	مشارکت در فعالیتهای مدرسه						۰/۴۰
۱۹	مشارکت در فعالیتهای ورزشی						۰/۷۳

بزه کاری نوجوان به‌عنوان متغیر وابسته درسه بعد دزدی، خشونت و تخریب بررسی شده است. مقدار KMO آن برابر با ۰/۷۷ است و نشان می‌دهد که داده‌ها از قابلیت لازم برای تحلیل برخوردارند و آزمون بارتلت آن نیز در سطح ۰/۰۱ معنادار است.

جدول شماره‌ی پنج - ماتریس چرخش یافته‌ی اجزای بزه‌کاری

عامل‌ها			متغیرهای مشاهده شده	ردیف
تخریب	خشونت	دزدی		
		۰/۵۱	دزدی ۱	۱
		۰/۵۵	دزدی ۲	۲
		۰/۷۶	دزدی ۳	۳
		۰/۷۹	دزدی ۴	۴
	۰/۵۷		زورگیری	۵
	۰/۸۴		کتک زدن اعضای خانواده	۶
	۰/۸۷		کتک زدن دیگران	۷
۰/۵۵			تخریب وسایل دیگران	۸

در تعیین پایایی نیز از آلفای کرونباخ^۱ استفاده شده که جز دو مورد (تعهد و مشغولیت) سایر شاخص‌ها از پایایی لازم برخوردارند. این دو گزینه نیز در معادله‌ی رگرسیونی وارد نشدند.

جدول شماره‌ی شش - ضریب پایایی شاخص‌ها

مقدار آلفا	شاخص‌ها
۰/۷۳	خویش‌انداری
۰/۶۵	دلبستگی
۰/۶۸	اعتقاد
۰/۵۳	تعهد
۰/۳۸	مشغولیت
۰/۶۹	پیوند اجتماعی
۰/۷۱	بزه‌کاری

یافته‌های توصیفی

یافته‌های توصیفی متغیرهای مستقل بر اساس جدول شماره‌ی هفت حاکی از آن است که ۳۹/۳ درصد از دانش‌آموزان مدارس متوسطه‌ی شهر رشت از خویش‌انداری

1. Cronbach's Alpha

متوسطی برخوردارند.

۳۰/۱ درصد از پاسخ‌گویان میزان خویشتنداری‌شان را بالا برآورد کرده‌اند. این متغیر که از شش بعد شکل گرفته است، تأثیر به‌سزایی بر بزه‌کاری نوجوانان دارد و به‌عنوان مهم‌ترین متغیر مستقل مطرح است. دل‌بستگی دانش‌آموزان به‌عنوان یکی از ابعاد پیوند اجتماعی در نظریه‌ی کنترل مطرح است و در این تحقیق نیز در سه بعد بررسی شده است. ۴۷/۲ درصد از پاسخ‌گویان گفته‌اند که دل‌بستگی‌شان به معلم در حد متوسط است. شواهد نشان می‌دهد که چهل درصد از دانش‌آموزان دل‌بستگی بالایی نسبت به والدین دارند و بیشتر آن‌ها (یعنی ۵۲/۶) دل‌بستگی خیلی زیادی نسبت به دوستان خود دارند. مقایسه‌ی دل‌بستگی نوجوانان به دوستان، با دل‌بستگی آن‌ها به والدین نشان می‌دهد که دل‌بستگی بالای نوجوانان به دوستان، ۲۸ درصد بیشتر از دل‌بستگی بالای آن‌ها به والدین است. دل‌بستگی پایین‌شان به دوستان نیز از دل‌بستگی پایین آن‌ها به والدین کمتر است.

مقایسه‌ی میان سه متغیر دل‌بستگی به معلم، دل‌بستگی به والدین و دل‌بستگی به دوستان (به ترتیب ۳، ۳ و ۴/۵) بیان‌کننده‌ی دل‌بستگی بالای نوجوانان شهر رشت به همسر و سالانشان است. توزیع فراوانی متغیر تعهد به اهداف آینده به‌عنوان یکی از ابعاد پیوند اجتماعی که از ترکیب دو گویه تمایل به ادامه‌ی تحصیل و راه‌یابی به دانشگاه به‌دست آمده است، نشان می‌دهد که ۶۴/۴ درصد از دانش‌آموزان تعهد خیلی زیادی به اهداف بلندمدت خود دارند. پس از آن تعهد زیاد با ۲۱ درصد از بیشترین سهم برخوردار است. اگر این دو طبقه را با هم جمع کنیم عدد ۸۵/۴ درصد به‌دست می‌آید که تعهد بالای دانش‌آموزان را نسبت به اهداف آینده‌ی آن‌ها نشان می‌دهد. تنها یک درصد از پاسخ‌گویان تعهد خیلی کمی به اهداف آینده دارند. مشغولیت یکی از ابعاد پیوند اجتماعی است که از ابعاد مشغولیت به فعالیت‌های خانه، فوق برنامه مدرسه و ورزش تشکیل می‌شود. ۶۵/۴ درصد از دانش‌آموزان میزان مشغولیت خیلی کمی دارند. ۲۳ درصد نیز میزان مشغولیت‌شان کم است. در مجموع ۸۸/۴ درصد میزان مشغولیت‌شان خیلی کم و کم است. تنها ۰/۱۲ درصد از دانش‌آموزان مشغولیت‌شان زیاد و خیلی زیاد است که این حاکی از زندگی برنامه‌ریزی نشده است. میزان اعتقاد متغیری است که از ترکیب سه گویه (اعتقاد به پلیس، قانون و درستی) ساخته شده است و به‌عنوان یکی از

ابعاد پیوند اجتماعی بیشترین درصد را در طبقه‌ی متوسط با مقدار ۳۳/۸ درصد نشان می‌دهد. ۳۲/۸ درصد از پاسخ‌گویان از میزان اعتقاد زیادی برخوردار هستند. کمترین میزان مربوط می‌شود به طبقه‌ی خیلی کم اعتقاد یعنی سه درصد از حجم نمونه.

جدول شماره‌ی هفت - توزیع فراوانی متغیرهای مستقل

متغیرها	مقادیر به درصد	فراوانی	ح _۱	نسبت	زیر	بسی زیاد	مفقوده	رتب
خویشنداری	۲/۷	۱۸/۸	۳۹/۳	۳۰/۱	۷/۴	۱/۷	۱۰۰	
دلبستگی به معلم	۲/۲	۱۴/۸	۴۷/۲	۳۱/۸	۴	-	۱۰۰	
دلبستگی به والدین	۲	۹/۶	۲۴	۴۰	۲۴/۴	-	۱۰۰	
دلبستگی به دوستان	۰/۲	۰/۵	۶/۹۶	۳۹/۸	۵۲/۶	-	۱۰۰	
تعهد به اهداف آینده	۱	۱/۷	۱۱/۹	۲۱	۶۴/۴	-	۱۰۰	
مشغولیت	۶۵/۴	۲۳	۵/۲	۰/۵	۰/۷	۵/۲	۱۰۰	
اعتقاد	۳	۱۲/۳	۳۳/۸	۳۲/۸	۱۸	-	۱۰۰	

بزه‌کاری نوجوانان به عنوان متغیر وابسته به سه بعد دزدی، تخریب و خشونت محدود شده است. توزیع درصدی دزدی (بر اساس جدول شماره‌ی هشت) نشان می‌دهد که ۴۳/۷ درصد از دانش‌آموزان شهر رشت در دو سال اخیر به هیچ عنوان مرتکب دزدی نشده‌اند. ۴۵/۲ درصد یک بار دزدی را ابراز کرده‌اند و ۹/۶ درصد نیز دوبار را ذکر کرده‌اند. توزیع درصدی خشونت نیز حاکی از آن است که ۲۲/۷ درصد به هیچ عنوان مرتکب خشونت نشده‌اند. ۳۹/۵ درصد گفته‌اند که یک بار خشونت از خود نشان داده‌اند. ۲۶/۷ درصد، دو بار در دو سال اخیر علیه اعضای خانواده و یا دیگران دست به خشونت زده‌اند. یکی از ابعاد بزه‌کاری تخریب وسایل دیگران است. ۳۱/۱ درصد از پاسخ‌گویان گفته‌اند که در دو سال اخیر ابداً وسایل دیگران را خراب نکرده‌اند. ۲۱/۲ درصد از پاسخ‌گویان یک بار دست به تخریب زده‌اند. ۱۸/۳ درصد دو بار و ۲۱/۵ درصد چهار بار و

بیشتر مرتکب این عمل شده‌اند. با توجه به میانگین تخریب (۱/۶۷)، دزدی (۰/۶۹) و خشونت (۱/۲۸) می‌توان گفت که تخریب در رتبه‌ی اول، خشونت در رتبه‌ی دوم و دزدی در رتبه‌ی سوم قرار می‌گیرد.

جدول شماره‌ی هشت- توزیع فراوانی متغیرهای وابسته

کل	مفقوده	چهاربار و بیشتر	سه بار	دو بار	یک بار	اصلا	دفعات بزه کاری
							متغیرها
۱۰۰	-	۰/۷	۰/۷	۹/۶	۴۵/۲	۴۳/۷	دزدی
۱۰۰	۰/۲	۲۱/۵	۷/۷	۱۸/۳	۲۱/۲	۳۱/۱	تخریب
۱۰۰	-	۲/۲	۸/۹	۲۶/۷	۳۹/۵	۲۲/۷	خشونت

تحلیل یافته‌ها

ابتدا به تحلیل یافته‌ها در قالب روابط دو متغیره می‌پردازیم. برای نشان دادن روابط دو متغیره در قالب جداول دو بعدی سطح متغیرها به سطح ترتیبی (کم، متوسط، زیاد) کاهش یافته است. لازم به ذکر است که مقادیر همبستگی پیرسون بر اساس داده‌های خام (رتبه بندی نشده) متغیرها گزارش می‌شود. در انتها نیز مدل مسیر یا روابط چند متغیره یا همان فرضیه‌های اصلی تحقیق مطرح خواهد شد.

داده‌ها حکایت از آن دارد که رابطه‌ی بین خویش‌تنداری دانش‌آموزان مدارس متوسطه‌ی رشت و میزان بزه‌کاری آن‌ها در سطح ۰/۰۱ معنادار است. جهت رابطه منفی و شدت آن براساس آمارهای پیرسون ۰/۴۲۹- است. با افزایش در خویش‌تنداری دانش‌آموزان از میزان بزه‌کاری آن‌ها کاسته می‌شود و یا با کاهش در خویش‌تنداری، بزه‌کاریشان افزایش می‌یابد. داده‌های جدول شماره‌ی نه نشان می‌دهد که ۹۰/۵ درصد کسانی که خویش‌تنداری قوی دارند، بزه‌کاری کمی داشته‌اند. هرچند که تنها هشت درصد از کسانی که خویش‌تنداری ضعیفی دارند، بزه‌کاری زیاد را ابراز داشته‌اند، با کاهش خویش‌تنداری، میزان بزه‌کاری متوسط افزایش می‌یابد (پنجاه درصد) و کسانی که خویش‌تنداری قوی داشته‌اند بزه‌کاری زیاد نداشتند و حتی بزه‌کاری متوسط آن‌ها ۹/۵ درصد بوده است. هجده درصد از تغییرات بزه‌کاری دانش‌آموزان مدارس متوسطه‌ی شهر رشت به وسیله‌ی متغیر مستقل خویش‌تنداری تبیین می‌شود.

جدول شماره‌ی نه - بزه‌کاری برحسب خویشتنداری

جمع	قوی	متوسط	ضعیف	خویشتنداری
				بزه‌کاری
۲۸۰ ٪۷۰/۴	٪۹۰/۵	٪۶۸/۴	٪۴۲	کم
۱۰۶ ٪۲۶/۶	٪۹/۵	٪۲۸/۵	٪۵۰	متوسط
۱۲ ٪۳	٪۰	٪۳/۲	٪۸	زیاد
۳۹۸ ٪۱۰۰	۹۵ ٪۱۰۰	۲۵۳ ٪۱۰۰	۵۰ ٪۱۰۰	جمع
d سامرز = ۰/۲۹۶ -				معناداری = ۰/۰۱
ضریب تعیین = ۰/۱۸				مقدار پیرسون = ۰/۴۲۹ -

دومین فرضیه‌ی تحقیق، وجود رابطه‌ی معکوس بین پیوند اجتماعی و بزه‌کاری دانش‌آموزان رشت است. برای بررسی این فرضیه متغیرهای مشغولیت و تعهد به این دلیل که از پایایی لازم برخوردار نبودند از ابعاد چهارگانه‌ی پیوند اجتماعی حذف شدند و متغیر جدید پیوند اجتماعی ساخته شد که از دو بعد اعتقاد و دل‌بستگی شکل گرفته است. براساس جدول شماره ی ده، ۵۶/۲ درصد کسانی که پیوند اجتماعی ضعیفی دارند بزه‌کاری متوسط را ابراز کرده‌اند. با افزایش پیوند اجتماعی دانش‌آموزان از میزان بزه‌کاری متوسط کاسته می‌شود و به بزه‌کاری کم اضافه می‌شود. ۹۰/۴ درصد از دانش‌آموزانی که پیوند زیادی دارند، بزه‌کاری آن‌ها کم است. شدت رابطه‌ی این دو متغیر بر اساس آزمون پیرسون ۴۳۱ / ۰ - است. این فرضیه با ۹۹ درصد اطمینان قابل تعمیم به جامعه‌ی آماری است. یافته‌ها ده درصد افزایش همبستگی را بین متغیر جدید پیوند اجتماعی و بزه‌کاری نشان می‌دهد.

جدول شماره ی ده - بزه کاری براساس پیوند اجتماعی

جمع	قوی	متوسط	ضعیف	پیوند اجتماعی بزه کاری
۲۸۵ ٪۷۰/۴	٪۹۰/۴	٪۷۱/۶	٪۳۵/۶	کم
۱۰۸ ٪۲۶/۷	٪۹/۶	٪۲۵/۷	٪۵۶/۲	متوسط
۱۲ ٪۳	٪۰/۰	٪۲/۸	٪۸/۲	زیاد
۴۰۵ ٪۱۰۰	۱۱۴ ٪۱۰۰	۲۱۸ ٪۱۰۰	۷۳ ٪۱۰۰	جمع
d سامرز = ۰/۳۰۹				معناداری = ۰/۰۱
ضریب تعیین = ۰/۱۸۵				مقدار پیرسون = ۰/۴۳۱

فرضیه ی سوم، وجود رابطه ی مثبت بین خویشتنداری دانش آموزان و پیوند اجتماعی آنها است. شواهد تجربی وجود رابطه ی معنادار بین این دو متغیر را نشان می دهد. رابطه ی این دو در سطح خطای ۰/۰۱ معنادار است. جهت رابطه مثبت و شدت آن نسبتاً قوی است. جدول شماره ی یازده نشان می دهد ۴۶ درصد از نوجوانانی که خویشتنداری ضعیفی دارند، پیوند اجتماعی شان ضعیف است. ۶۰/۱ درصد از دانش آموزانی که خویشتنداری متوسطی دارند، پیوندشان متوسط است و ۵۸/۹ درصد از آنهایی که خویشتنداری قوی را ابراز کرده اند، پیوندشان نیز قوی است. مقایسه ی این سه عدد حاکی از آن است که با افزایش در میزان خویشتنداری میزان پیوند اجتماعی نیز افزایش می یابد. تنها چهار درصد از کسانی که خویشتنداری ضعیفی دارند، پیوندشان قوی است. در مجموع سی درصد از تغییرات پیوند اجتماعی دانش آموزان به عنوان متغیر بینابینی توسط متغیر مستقل خویشتنداری تبیین می شود.

جدول شماره‌ی یازده - پیوند اجتماعی براساس خویش‌تنداری

جمع	قوی	متوسط	ضعیف	خویش‌تنداری پیوند اجتماعی
۷۱ ٪۱۷/۸	٪۲/۱	٪۱۸/۲	٪۴۶	ضعیف
۲۱۴ ٪۵۳/۸	٪۳۸/۹	٪۶۰/۱	٪۵۰	متوسط
۱۱۳ ٪۲۸/۴	٪۵۸/۹	٪۲۱/۷	٪۴	قوی
۳۹۸ ٪۱۰۰	۹۵ ٪۱۰۰	۲۵۳ ٪۱۰۰	۵۰ ٪۱۰۰	جمع
d سامرز = ۰/۴۴۳ -				معناداری = ۰/۰۱
ضریب تعیین = ۰/۳۰				مقدار پیرسون = ۰/۵۴۵ -

تحلیل رگرسیونی

در قسمت‌های قبل رابطه‌ی متغیرها به صورت دو به دو بررسی شد و فرضیه‌های اول، دوم و سوم بر اساس آزمون پیرسون مورد تأیید قرار گرفت. اما در این قسمت از رگرسیون استفاده می‌شود. با استفاده از رگرسیون، تأثیر متغیرهای مستقل به طور هم‌زمان بر متغیر وابسته بررسی می‌شود. لازم به ذکر است که متغیرهای زمینه‌ای این تحقیق چون رابطه‌ی معناداری با بزه‌کاری نداشته‌اند وارد مدل رگرسیونی نیز نشدند. در مدل اول متغیرهای خویش‌تنداری و پیوند اجتماعی به‌عنوان متغیرهای مستقل و بزه‌کاری به‌عنوان متغیر وابسته به روش (Enter) وارد رگرسیون می‌شود. در مدل اول ابتدا خویش‌تنداری و سپس پیوند اجتماعی وارد معادله شده‌اند.

جدول رگرسیونی نشان می‌دهد که بین خویش‌تنداری و بزه‌کاری رابطه‌ی معکوس معناداری وجود دارد. بین پیوند اجتماعی و بزه‌کاری نیز رابطه‌ی معکوس وجود دارد که از لحاظ آماری معنادار است. ضریب بتای متغیر خویش‌تنداری یک دهم بیشتر از متغیر پیوند اجتماعی است. متغیر پیوند اجتماعی براساس دو بعد دلبستگی و اعتقاد ساخته شد و ابعاد تعهد و مشغولیت به دلیل پایایی ضعیف از پیوند اجتماعی کنار گذاشته شدند. این مدل در مجموع حدود ۲۴ درصد از متغیر وابسته‌ی تحقیق یعنی بزه‌کاری

نوجوانان را تبیین می‌کند. به عبارتی ۲۴ درصد از بزه کاری دانش آموزان مدارس متوسطه رشت توسط دو متغیر خویش‌تنداری و پیوند اجتماعی قابل توضیح است. و بقیه (۷۶ درصد) خطای مدل یا مقدار باقی مانده است؛ یعنی متغیرهای دیگری که وارد مدل نشده‌اند. معادله‌ی استاندارد تبیین بزه کاری نیز به صورت زیر است:

$$\text{پیوند اجتماعی} (-0/27) - (\text{خویش‌تنداری}) (-0/28) = \text{بزه کاری}$$

بر اساس مقدار بتا (Beta) نقش خویش‌تنداری در کاهش بزه کاری بیشتر از پیوند اجتماعی است. بر اساس بتای به دست آمده برای خویش‌تنداری، به ازای یک واحد تغییر در انحراف معیار بهره‌هوشی به اندازه $-0/28$ درصد بزه کاری نوجوانان تغییر ایجاد می‌گردد. در حالی که به ازای یک واحد تغییر در انحراف معیار پیوند اجتماعی، $-0/27$ درصد در بزه کاری تغییر ایجاد می‌شود.

جدول شماره‌ی دوازده - مدل رگرسیون دومتغیره (خویش‌تنداری و پیوند اجتماعی)

مدل ۱	ضرایب غیر استاندارد		مقدار t	ضرایب استاندارد Beta	معناداری	R	R^2 (ضریب تبیین)
	B	خطای استاندارد					
عدد ثابت	۳/۲۴۳	۰/۲۰۵	۱۵/۸۱۲		۰/۰۰۰		
خویش‌تنداری	-۰/۰۳۱	۰/۰۰۶	-۵/۳۶۹	-۰/۲۸۲	۰/۰۰۰	۰/۴۲۹	۰/۱۸۴
پیوند اجتماعی	-۰/۱۵۳	۰/۰۳۰	-۵/۱۶۵	-۰/۲۷۱	۰/۰۰۰	۰/۴۸۶	۰/۲۳۶

در مرحله‌ی بعدی متغیرهای خویش‌تنداری و پیوند اجتماعی وارد رگرسیون شدند، اولی مستقل و دومی وابسته است. بر اساس جدول شماره‌ی هفت فرضیه‌ی سوم یعنی رابطه‌ی بین خویش‌تنداری و پیوند اجتماعی نیز در سطح خطا $0/01$ معنادار است. این رابطه مثبت است یعنی با افزایش خویش‌تنداری، پیوند اجتماعی نیز افزایش می‌یابد و با کاهش آن، پیوند نیز کاهش می‌یابد. ضریب بتای رابطه‌ی خویش‌تنداری و پیوند اجتماعی برابر با $0/545$ شده است. بین خویش‌تنداری و بزه کاری نیز به طور غیرمستقیم (از طریق پیوند اجتماعی) رابطه‌ی معکوس وجود دارد و این از طریق ضرب کردن بتاهای مسیر مشخص می‌شود.

جدول شماره‌ی سیزده - مدل رگرسیون یک متغیره (خوبستنداری)

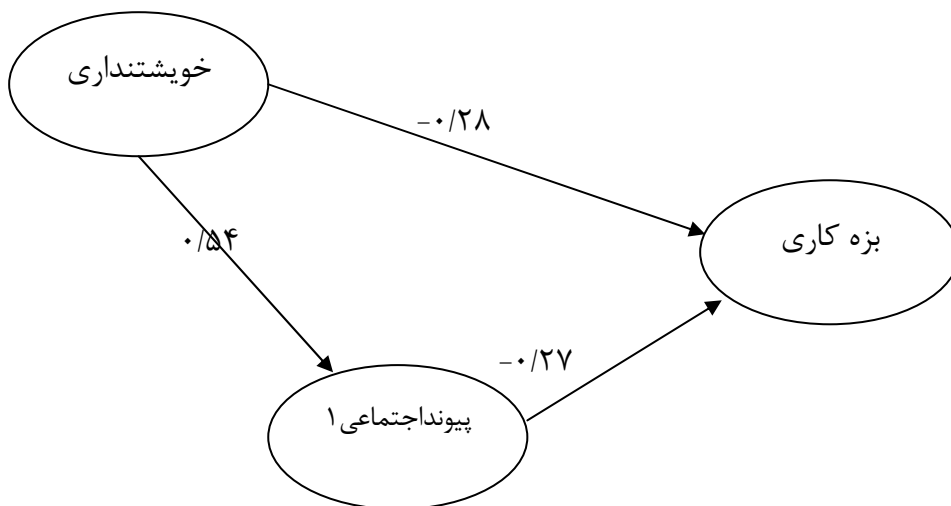
مدل ۲	ضرایب غیر استاندارد		مقدار <i>t</i>	معناداری	ضرایب استاندارد <i>Beta</i>	<i>R</i>	<i>R</i> ^۲
	خطای استاندارد	<i>B</i>					
عدد ثابت	۰/۳۱۸	۲/۸۲۸	۸/۸۸۵	۰/۰۰۰			
خوبستنداری	۰/۰۰۸	۰/۱۰۶	۰/۱۲/۹۴۶	۰/۰۰۰	۰/۵۴۵	۰/۲۹۷	۰/۵۴۵

مدل مسیر نشان می‌دهد که خوبستنداری به طور غیرمستقیم با بزه‌کاری رابطه‌ی معکوس دارد. این رابطه در سطح خطای ۰/۰۱ معنادار است و مقدار آن برابر است با ضریب بتا ها یعنی (۰/۲۷*۰/۵۴). جمع تأثیرات متغیر خوبستنداری بر بزه‌کاری که از جمع تأثیر مستقیم و غیرمستقیم به دست می‌آید برابر است با :

تأثیر غیرمستقیم + تأثیر مستقیم = تأثیر کل

$$\text{تأثیر کل} = -۰/۲۷ + -۰/۱۴/۵ = -۰/۴۲/۵$$

با توجه به جداول رگرسیونی سه فرضیه‌ی اصلی تحقیق همگی تأیید می‌شوند.

نتیجه

یکم: نوجوانانی که در شهر رشت خوبستنداری ضعیفی دارند، بزه‌کاری‌شان بالا است. این افراد که به دنبال ارضای فوری نیازهای‌شان هستند، از شیوه‌های آسان برای برآوردن خواسته‌های‌شان استفاده می‌کنند. اینان افرادی هستند که پایداری کمی دارند.

توان برنامه‌ریزی ندارند. خودمحورند. نسبت به دیگران بی‌تفاوتند و به شرایط به‌طور فیزیکی پاسخ می‌دهند. این افراد در پاسخ به سؤالات نیز عمدتاً صداقت ندارند.

دوم: خویش‌تنداری نوجوانان شهر رشت به طور غیرمستقیم نیز بر میزان بزه‌کاری آن‌ها تأثیر دارد. یعنی کسانی که خویش‌تنداری ضعیفی دارند، پیوند اجتماعی‌شان نیز ضعیف است و کسانی که پیوند اجتماعی آن‌ها ضعیف است، بزه‌کاری بالایی دارند. بنابراین خویش‌تنداری از طریق متغیر پیوند اجتماعی نیز بر بزه‌کاری تأثیر می‌گذارد.

سوم: رابطه‌ی پیوند اجتماعی و بزه‌کاری معنادار است و بررسی پیوند اجتماعی در ابعاد چهارگانه‌اش نشان می‌دهد که بین متغیرهای تعهد، اعتقاد، مشغولیت و دلبستگی نوجوانان شهر رشت و میزان بزه‌کاری‌شان رابطه‌ی معکوس وجود دارد.

چهارم: از ابعاد پیوند اجتماعی، «مشغولیت» رابطه‌ی بسیار ضعیفی را با بزه‌کاری نشان می‌دهد که احتمالاً ناشی از پایین بودن میزان پایایی متغیر و یا زندگی برنامه‌ریزی نشده‌ی نوجوانان در شهر رشت است. اما در مطالعات انجام شده در خارج از ایران بین مشغولیت نوجوانان و میزان بزه‌کاری آن‌ها رابطه‌ای قوی به اثبات رسیده است.

پنجم: از بین عناصر پیوند اجتماعی، اعتقاد، قوی‌ترین رابطه را با بزه‌کاری نوجوانان در رشت نشان می‌دهد. اما در تحقیقی که هیرشی در امریکا انجام داد دلبستگی مؤثرترین متغیر پیوند اجتماعی در تبیین بزه‌کاری بود.

ششم: دلبستگی نوجوانان به دوستان بیشتر از دلبستگی آن‌ها به والدین و معلمان‌شان است. در واقع نوجوانان اهمیت زیادی برای ارتباط با دوستان‌شان قایل هستند. بنابراین تأثیر عامل یادگیری از دوستان می‌تواند در تبیین بزه‌کاری مؤثر باشد. به عبارتی نوجوانانی که دوستان بزه‌کار دارند، بزه‌کاری آن‌ها نیز بیشتر است.

هفتم: از طرفی بین عناصر پیوند اجتماعی نیز رابطه‌ی معنادار وجود دارد. مثلاً کسانی که دلبستگی‌شان بیشتر است، از اعتقاد بیشتری نسبت به هنجارها و قوانین برخوردارند.

هشتم: دو متغیر خویش‌تنداری و پیوند اجتماعی ۲۴ درصد از بزه‌کاری نوجوانان (دانش‌آموزان مدارس متوسطه‌ی) رشت را تبیین می‌کند. یافته‌ها به خوبی نشان می‌دهد ادعای کسانی که می‌گویند کنترل باعث بزه‌کاری می‌شود ادعای درستی نیست. به نظر

می‌رسد این نظریه برای تبیین بزه‌کاری در رشت از نظریه‌های دیگر مناسب‌تر است. ادعای جامع بودن آن را می‌توان با بررسی تجربی آن در شهرهای دیگر نیز ارزیابی کرد. **نهم:** برخلاف این ادعا که بزه‌کاری نوجوانی ربطی به جرم در سن بزرگسالی ندارد. به نظر می‌رسد نوجوانانی که سیگار می‌کشند و الکل مصرف می‌کنند در بزرگسالی مرتکب جرم می‌شوند. به عبارتی دیگر بین بزه‌کاری در سن نوجوانی و جرم در بزرگسالی رابطه وجود دارد که می‌تواند موضوعی برای تحقیقات دیگری باشد.

پیشنهادها

یکم: از آنجایی که در ایران آمارهای رسمی چندان قابل اعتنا نیستند، یکی از راه‌های مطالعه‌ی بزه‌کاری مراجعه به نوجوانان اعم از بزه‌کار (که در مراکز اصلاح و تربیت مورد بازپروری قرار دارند) و غیر بزه‌کار است. دانش‌آموزان را می‌توان به روش پیمایش خود اظهاری مورد مطالعه قرار داد، پیشنهاد می‌شود که تحقیقات مشابهی با این روش انجام شود.

دوم: برای دستیابی به نتایج قابل اعتنا و معتبر باید اعتماد پاسخ‌گو را به دست آورد، از جمله انتقاداتی که به این نوع مطالعات وارد است این است که معمولاً پاسخ‌گویان به سؤالات با صداقت جواب نمی‌دهند؛ چون احساس خطر می‌کنند، به خصوص اگر بزه‌کاری جدی باشد. محقق می‌تواند با صحبت کردن و متقاعد کردن پاسخ‌گویان و جلب نظر آنان به اهمیت تحقیق، کسب اعتماد کند. همچنین می‌تواند از معلمان یا دانش‌آموزانی که در بین دانش‌آموزان نفوذ و اعتبار دارند، استفاده کند. راه دیگر برای گرفتن جواب‌های صحیح استفاده از سؤال‌ها و گویه‌هایی است که بزه‌کاری را تا اندازه‌ای معمولی جلوه دهد تا به این ترتیب پاسخ‌گو کمتر احساس خطر کند.

سوم: جامعه‌پذیری اولیه که در خانواده و در سال‌های ابتدایی زندگی اتفاق می‌افتد، سهم به‌سزایی در آینده‌ی هر فرد ایفا می‌کند. افرادی که فرآیند جامعه‌پذیری مناسبی را طی کرده‌اند، در نوجوانی به سادگی تسلیم بزه‌کاری نمی‌شوند. بنابراین آموزش خانواده‌ها برای اعمال نظارت در رفتار بچه‌ها می‌تواند مؤثر باشد. مثلاً خانواده‌ها می‌توانند رفت و آمد فرزندان خود را کنترل کنند. اوقات فراغت آن‌ها را با برنامه‌های مختلف پر کنند و مهارت‌های اجتماعی آن‌ها را افزایش دهند. این می‌تواند خویشتنداری نوجوانان و ارتباط آن‌ها را با جامعه تقویت کند.

چهارم: تقویت و حمایت خانواده و جامعه از نوجوانان بزه کار می تواند در بازسازی حیات اجتماعی و جلوگیری از بزه کاری های مجدد تأثیر مطلوبی داشته باشد. خانواده ها باید برخورد مناسبی با نوجوانان داشته باشند، مثلاً تنبیه نوجوان به علت یک بزه کاری جزئی، خود کنترلی او را به شدت تحت تأثیر قرار می دهد. بنابراین پیشنهاد می شود که خانواده ها و اعضای جامعه فرصت جبران به نوجوانان بدهند و با آنها مثل یک آدم بیمار برخورد نکنند.

پنجم: سهم مدرسه را در جامعه پذیری نوجوان نباید نادیده گرفت. نوجوانی که در محیط مطلوبی در مدرسه فعالیت می کند و ارتباط مناسبی با معلم و همکلاسی هایش دارد، کمتر دچار بزه کاری می شود. آموزش معلمان برای برخورد مناسب با نوجوانان و برقراری رابطه ی صمیمی با آنها به طوری که نوجوانان به راحتی مشکلات خود را با معلمان در میان بگذارند، مفید است.

یادداشت ها:

۱- از نظر مارشال بزه کاری به اعمالی اشاره دارد که منع قانونی دارند و توسط نوجوانان گروه سنی ۱۲ تا ۱۸ سال انجام می شوند. بزه کاری به رفتارهای مشخصی که در درون زمینه های فرهنگی متفاوت به عنوان یک رفتار منحرفانه در نظر گرفته می شوند، گفته می شود. اصطلاح بزه کاری برای دامنه ی وسیعی از رفتارها شامل تهاجم به ارزشهای قابل احترام مثل فرار از مدرسه تا جرایمی مثل دزدی از مغازه ، شکستن شیشه ی مغازه و وارد شدن به آن و سرقت ماشین به کار می رود (مارشال، ۱۹۹۸: ۱۴۶).

۲- نظریه های بی سازمانی اجتماعی ، فشار و انحراف فرهنگی در این دیدگاه قرار دارند.

۳- این نظریه ها به سه شاخه ی مستقل تقسیم می شوند : نظریه های یادگیری اجتماعی، کنترل و کنش اجتماعی.

۴- در دو دهه ی گذشته به جای توسعه ی نظری جدید، اغلب تلاش ها صرف ترکیب عناصر نظریه های موجود شده است تا تبیین فراگیرتری از جرم ارایه شود.

فهرست منابع

- ۱- سازمان مدیریت استان گیلان (۱۳۸۳) گزارش برآورد جمعیت استان گیلان تا سال ۱۴۰۰ معاونت آمار.
- ۲- «بزه کاری اطفال ونوجوانان» مجله‌ی دادگستر، شماره‌ی ۲.
- ۳- سالنامه‌ی آماری استان گیلان سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان گیلان، (۱۳۸۳)
- ۴- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۴) جامعه شناسی، ترجمه‌ی منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- ۵- بیکر، ترزال (۱۳۷۷) نحوه‌ی انجام تحقیقات اجتماعی ترجمه‌ی هوشنگ نایی، تهران: نشر نی.
- 6- Encyclopedia Americana (1963) vol 16, U.S.A.
- 7- Gottfredson. Michael R, Hirschi. Travis (1990) *a General theory of crime*, stanford, CA: Stanford university press.
- 8- Hay. Carter (2001) *Parenting, Self-Control, and Delinquency: A test of self-control theory*, *Criminology*, Vol 39, No 3.
- 9- Longshore. DouGlas (1998) *Self-Control and Criminal opportunity: A prosepctive test of the General theory of Crime*, *Social Problems*, Vol 45, No 1.
- 10- Marshall. Gordon (1998) *A Dictionary of Sociology*, New York: Oxford.
- 11- PRATT. C travis, Cullen. Francis (2000) *The empirical status of Gottfredson and Hirschi's General theory of Crime: a Meta-Analysis*, *Criminology*, vol 38, No 3.
- 12- Reid. Sue itus (2000) *Crime and Criminology*, Ninth Edition, Mc Graw – Hill Companies.
- 13- Siegel. L. J (2000) *Criminology: Theories, Patterns, and typologies*, university of Massachusetts. 7th ed.
- 14- Turner. Michael G, Piquero. Alex R(2002) *The Stability of Self-Control*, *Journal of Criminal Justic*, No30.
- 15- Vold. George, et al (2002) *theoritcal criminology*, New York, Oxford university press, Fifth edition.
- Zhang. Sheldon, et al (2000) *A test-retest reliability assessment of the international self- report delinquency instrument*, *Journal of Criminal Justic*, No28.